

<https://doi.org/10.28925/2311-259x.2026.1.9>
УДК 821.161.2-31.09

Діана Підбуртна-Костів

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
бульвар Тараса Шевченка, 14, Київ, 01601, Україна
 <https://orcid.org/0000-0002-0802-8775>
diana.pidburtna@knu.ua

КОНЦЕПТ «НОСТАЛЬГІЯ» В ПРОЗІ ВАСИЛЯ МАХНА (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ДІМ У БЕЙТІНГ ГОЛЛОВ»)

Міграційний текст зазвичай звертається до проблем самоідентифікації, втрати й віднайдіння дому, переосмислення минулого та екзистенційного пошуку опори для побудови майбутнього. У літературі, що осмислює міграційний досвід, особливого значення набуває ностальгія: вона постає не лише як мотив, а як спосіб переосмислення історії, основа формування нової ідентичності, «рятівне коло», що дає мігрантові відчуття спокою. Мета статті — проаналізувати функціонування ностальгії в збірці оповідань Василя Махна «Дім у Бейтінг Голлов» у контексті міграційного досвіду, травми та переосмислення ідентичності. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі міграційного досвіду в сучасній українській літературі, а отже, й потребою осмислення ностальгії як одного з ключових афективних механізмів переживання втрати дому і творення нової ідентичності. Попри активне вивчення ностальгії в психології її функціонування в сучасній українській прозі залишається недостатньо вивченим. Тож стаття покликана продемонструвати функціонування ностальгії як наративного прийому і її вплив на формування ідентичності персонажів. Предметом дослідження є концепт ностальгії в збірці «Дім у Бейтінг Голлов». Застосовано наративний, герменевтичний і пообразний аналіз, а також міждисциплінарний підхід із залученням концепцій зі сфери психології та студій пам'яті. У результаті дослідження встановлено, що ностальгія в збірці функціонує не лише як мотив, а як копінгова стратегія й смислова домінанта художнього світу. Тематичний поділ на «чортківські» та «ню-йоркські» оповідання дає змогу виокремити різні моделі її функціонування: у текстах, пов'язаних із Чортковом, крім емоційно-регуляторної, вона виконує екзистенційну функцію осмислення історії; у «ню-йоркських» оповіданнях зосереджується довкола образу дому та служить механізмом зміцнення соціальних зв'язків і емоційної регуляції в умовах еміграції й творення нової ідентичності. Окремо розглянуто антициповану ностальгію як орієнтовану на майбутнє практику «смакування» моменту. Наукова новизна полягає у функціональному трактуванні ностальгії як наративного механізму та виокремленні її виявів у сучасній українській міграційній прозі.

Ключові слова: ностальгія; міграція; пам'ять; минуле; копінг-стратегія; Василь Махно.

Теоретичні підходи до вивчення ностальгії як явища

Міграція в сучасній українській літературі здебільшого постає як радикальна зміна звичних координат. Утрата дому означає не лише фізичну відсутність місця, а й розрив із колишнім «Я», тож персонаж змушений вибудувувати його наново. Однак цей процес не є лінійним і здійснюється зокрема через реконструкцію спогадів, які допомагають адаптуватись до нових умов життя, стаючи своєрідною опорою. І в ньому ностальгія відіграє амбівалентну роль. Вона водночас утворює зв'язок із минулим і дистанціює від нього, зосереджуючись виключно на приємних спогадах і дещо нівелюючи травматичні, тож може виступати важливою рушійною силою у творенні нової ідентичності мігранта, який перебуває у вразливому становищі Іншого в новій культурі. Прицільне дослідження ностальгії в літературному творі відкриває ширші можливості для аналізу та сприяє розгляду цього почуття як наративного прийому,

що впливає на структуру тексту, систему образів і зображення міграційного досвіду.

Слово «ностальгія» з'явилося наприкінці XVIII століття й спочатку означало гостру, болісну тугу за домом. Термін є перекладом латиною німецького слова *Heimweh* — «туга за батьківщиною». Своєю чергою, термін походить від двох грецьких слів: *nostos* — «повернення додому» та *algos* — «біль» (Oxford Advanced Learner's Dictionary, p. d.). Уперше ностальгію описав студент-медик Йоганес Гофер у 1688 році. У швейцарських найманців-військових, які проходили службу за кордоном, він помітив obsesivні думки про дім, напади плачу, тривоги, пришвидшене серцебиття, анорексію та безсоння. Деколи це навіть призводило до летального кінця. Він описав у дисертації цей стан як нову хворобу й назвав ностальгією. Гофер уважав ностальгію захворюванням мозку, викликаним спогадами, які спричиняє «безперервна пульсація нервового флюїду через волокна середнього мозку, в яких міцно закарбувалися

образи Батьківщини» (Hofer, 1688, p. 10) (тут і далі переклад мій. — Д. П.-К.). За тогочасними медичними уявленнями, нервовий флюїд (spiritus animalis) — це особлива субстанція, що швидко рухається нервами і, крім їхнього функціонування, також забезпечує зв'язок між тілом та душею.

Як зазначає соціолог Фред Дейвіс, це був не єдиний підхід до вивчення природи ностальгії. Йоганн Шойхцер припускав, що поширеність ностальгії саме серед швейцарських найманців пояснюється коливанням атмосферного тиску, яке спіткало солдатів, коли вони спустилися з альпійських височин, щоб воювати на рівнинах (Davis, 1979, p. 2). Сприйняття ностальгії як неврологічного захворювання зберігалось протягом XVII та XVIII століть.

На початку XIX і протягом XX століття її стали розглядати як форму меланхолії або депресії, спричинених виключно тугою за домом. Її називали порізному: психозом іммігрантів (Frost, 1938), психічно репресивним компульсивним розладом (Fodor, 1950), регресивним проявом, тісно пов'язаним із проблемою втрати, горя, незавершеного трауру та депресії (Castelnuovo Tedesco, 1998).

Лише в другій половині XX століття Фред Девіс довів відмінність туги за домом від ностальгії. Він уважав, що ностальгія — це «(1) заохочення вдячного ставлення до себе колишнього, (2) відсіювання з пам'яті неприємного і ганебного, (3) переосмислення та реабілітація маргінальних, плінних і ексцентричних граней себе колишнього через процес нормалізації», а отже, не є суто негативним явищем. Згодом цінність терапевтичного впливу ностальгії почали визнавати й клінічні психологи (Davis, 1979, pp. 44–45).

Зараз ностальгія сприймається як сентиментальна туга за минулим, яка зосереджена навколо особистості людини, її соціальних зв'язків, важливих життєвих подій тощо. Зазвичай вона спричинена негативними емоційними станами, як-от смуток, зневіра чи відчай, і є своєрідним копінг-механізмом, що покликаний дати відчуття спокою і благополуччя (Routledge et al., 2013, pp. 814).

Майкл Якобсен наголошує на амбівалентній природі звернення до минулого. На його думку, минуле часто сприймається як уже відома й освоєна територія, тоді як майбутнє постає чужим і подекуди навіть загрозливим простором. При цьому час не є лінійним і передбачуваним: те, що здавалося б, остаточно залишилось позаду, може несподівано повертатись і «переслідувати» людину навіть через багато років після подій, які вона вважала завершеними. Разом із тим повторне звернення до минулого — як свідоме, так і мимовільне — здатне набувати позитивного, заспокійливого виміру, стаючи джерелом емоційної рівноваги та смислової опори (Jacobsen, 2021, p. 1). У цьому контексті ностальгія постає не лише як реакція на втрату або тривогу перед майбутнім, а як складний механізм роботи з часом, що дає суб'єкту міграційного досвіду можливість переосмислювати

власну біографію та відновлювати відчуття цілісності (2021, p. 1).

Тейлор Фіоріто та Клей Рутледж трактують ностальгію як поширене, універсальне й виразно соціально забарвлене емоційне переживання, що проявляється в сентиментальній тузі за минулим. Ностальгійні спогади зазвичай фокусуються на уявленні про власне «Я», значущих соціальних зв'язках і особисто важливих життєвих подіях (Fiorito & Routledge, 2020, p. 1). Звернення до подібних спогадів передбачає повторне переживання значущих моментів, розділених із близькими людьми, що зумовлює високий рівень соціальної насиченості ностальгії.

Сучасні емпіричні дослідження у сфері психології визначають ностальгію як психологічний ресурс із виразним саморегуляторним потенціалом. Тобто ностальгія може виступати не просто як туга за минулим, а як своєрідне рятівне коло під час переживання життєвих негараздів. Зокрема Рутледж та інші пишуть, що негативні афективні стани (смуток, самотність, відчуття екзистенційної порожнечі) можуть викликати ностальгійні переживання, адже вони посилюють відчуття належності до певного соціуму, покращують самопочуття та додають сенсу життя (Routledge et al., 2013, p. 812).

Ностальгія як вид копіngu

Копінг — це мобілізація думок і поведінки для управління внутрішніми та зовнішніми стресовими ситуаціями (Folkman & Lazarus, 1980; Lazarus & Folkman, 1984; цит. за: Folkman & Moskowitz, 2004, pp. 746–747). На відміну від захисних механізмів психіки, які є несвідомими чи підсвідомими реакціями, що допомагають справлятися зі стресом, копінг є абсолютно свідомим вибором людини. Варто зазначити, що в психології поняття «копінг-механізм» (coping mechanism), «копінг-стратегія» (coping strategy) і «копінг-навички» (coping skills) функціонують і як синоніми, і як градаційні поняття — залежно від погляду конкретного науковця. У цьому дослідженні акцент зроблено на літературознавчому аналізі, без потреби диференціювати механізми і стратегії, тож слід уважати їх синонімічними поняттями.

Сюзан Фолкман і Джудіт Московіц виокремлюють чотири основні копінг-стратегії. Перша — проблемноорієнтована, яка спрямована безпосередньо на подолання джерела стресу через активні дії: планування, цілеспрямоване вирішення труднощів, контроль імпульсивних реакцій і стримування альтернативних, відволікальних дій. Друга — емоційноорієнтована, що має на меті зменшення негативних переживань, пов'язаних із проблемною ситуацією, і реалізується через позитивне переосмислення, прийняття, звернення до релігійних практик або використання гумору. Третя — орієнтована на значення, коли людина застосовує когнітивні стратегії для пошуку сенсу в складній ситуації та інтеграції її у власну систему цінностей. Четверта — соціальне подолання

(пошук підтримки), яке полягає в зниженні рівня стресу шляхом звернення по емоційну чи інструментальну допомогу до інших людей або спільноти (Folkman & Moskowitz, 2004, pp. 747–752). Згідно з цією класифікацією, можна припустити, що ностальгія є емоційноорієнтованою копінг-стратегією, адже вона повністю орієнтована на почуттєво-емоційну сферу.

Дослідники, які вивчають адаптивну цінність ностальгії, розглядають її як ефективний вид копіngu і виокремлюють три основні функції: емоційну регуляцію, віднайдення екзистенційного сенсу та встановлення соціальних зв'язків. У межах емоційної регуляції ностальгія сприяє актуалізації позитивних уявлень про себе, зокрема підтримує самооцінку та позитивну самоатрибуцію, а також формує сприйняття майбутнього як сприятливого, що виявляється в оптимізмі та відчутті психологічного зростання. В екзистенційному вимірі ностальгія пов'язана з віднайденням сенсу життя: схильність до ностальгійних переживань корелює з відчуттям осмисленості буття, а саме залучення до ностальгійних спогадів посилює це відчуття. Соціальна функція ностальгії виявляється в зміцненні соціальної пов'язаності: вона активізує відчуття любові, захищеності, довіри та належності до інших, сприяє переживанню емоційної безпеки і соціальної підтримки, а також стимулює емпатію, просоціальні настанови й орієнтовану на інших поведінку.

Ностальгія є афективним досвідом, тобто емоційною реакцією на зовнішній подразник. Хоч вона й націлена в минуле, дослідники наголошують, що вона може бути спрямована і на майбутнє. Вінг-І Чеунг, Еріка Геппер, Челсі Реїд, Джеффри Грін, Тім Вілдсгут та Константин Седікідес у своєму спільному дослідженні запропонували концепцію *антиципованої ностальгії* (від англ. *anticipate* — очікувати, передбачати), яка не ґрунтується на рефлексії минулого, а постає як туга за теперішнім або майбутнім — наприклад, у формі очікуваного суму за дитинством власних дітей (Cheung et al., 2019, p. 4). Дослідники пов'язують антициповану ностальгію з навмисними практиками «смакування» моменту — придбанням сувенірів, фіксацією досвіду за допомогою фотографій і т. ін., що дає змогу розглядати її як орієнтований на майбутнє афективний досвід, здатний стимулювати відповідні поведінкові стратегії. Як зазначають дослідники, «вона має наслідки для автобіографічної пам'яті, саморегуляції та психологічного функціонування» (Cheung et al., 2019, p. 22). Вона не є копінг-стратегією в широкому розумінні, проте в деяких випадках допомагає психіці підготуватись до майбутніх перипетій.

Функції ностальгії в «ню-йоркських» і «чортківських» оповіданнях Василя Махна

У межах літературознавчого аналізу ностальгія може розглядатись не лише як мотив чи тема, а як нарративний прийом, що виконує функції, подібні до описаних у психологічних дослідженнях

копіngu. Ностальгія часто розглядається лише як тематичний мотив або емоційний стан персонажів, проте її функціонування як нарративного прийому, що є частиною пам'яті персонажа, його досвіду міграції та процесу ідентифікації, досліджене недостатньо. Це створює потребу у вивченні її функціонування в художньому тексті: які смисли вона продукує, які функції виконує в репрезентації минулого та як впливає на конструювання індивідуальної й культурної ідентичності. Крім того, такий підхід відкриває можливість міждисциплінарного діалогу літературознавства із психологією та студіями пам'яті, що розширює інтерпретаційні можливості дослідження сучасної української прози.

Ностальгія є особливо цікавою як предмет вивчення в збірці «Дім у Бейтінг Голлов», адже тут її можна розглядати в кількох вимірах. Автор збірки Василь Махно є письменником-емігрантом (хоча в численних інтерв'ю він сам неодноразово зазначав, що в сучасному глобалізованому світі це поняття йому чуже). Він уже довгий час живе в Нью-Йорку — у 2000 році виграв грін-карту і переїхав до США. Махно є вихідцем із країни, яка мала постколоніальне минуле, а його творчість зосереджена зокрема на переосмисленні української культури й ідентичності на чужих теренах. В інтерв'ю для «Тиктор медіа» він говорив: «Минуле, або ж пам'ять, — це основа письма. Вони відкладаються, мов корисні копаліни, які колись-таки видобуватимуть. Нам видається, що ми живемо в сучасному, а насправді справжнє життя вже перебуває в минулому, у неможливості переінакшити події, що відбулися» (Золотнюк, 2011).

Збірку оповідань «Дім у Бейтінг Голлов» тематично можна поділити на дві частини: оповіді про життя в Чорткові за Польщі, Другої світової війни і після приходу радянської влади та оповіді про досвід мігрантів у США.

В «емігрантських» оповіданнях («Дім у Бейтінг Голлов», «Коли на шию надівають вінок із сухих чорнобривців», «Бруклін, 42 вулиця», «Соло дрозда») ностальгія представлена здебільшого як туга за батьківщиною, що нав'яна спогадами про дідову хату чи роздумами над утраченими можливостями. Утікаючи від минулого, персонажі лишаться розгубленими перед майбутнім, яке їх очікує. Усі оповідання об'єднує тема пам'яті, спогадів про дім і творення нових спогадів, які будуть тим самим рушієм віднайдення сенсу в житті. Тобто ностальгія тут виступає своєрідним уявним домом, який завжди з тобою.

Персонажі оповідання «Коли на шию надівають вінок із сухих чорнобривців» — емігранти: наратор з України, а Наврікат народилась у Лондоні, та після розлучення батьків переїхала з матір'ю до Індії. Нью-Йорк — мультикультурне місто, і саме в калейдоскопі культур і символів автор віднаходить те, що пробуджує ностальгію, — вінок із чорнобривців на шиї пам'ятника Магатми Ганді: «Майже як в Україні». «Що в Україні?»

«Ці чорнобривці на шиї Магатми»» (2015, с. 101). І для індійки, і для українця чорнобривці асоціюються з батьківщиною: в Індії гірляндами з чорнобривців прикрашають храми, а в Україні ці квіти давно стали національним символом, про них пишуть вірші й пісні. Нью-Йорк постає як символічний простір герметичної історії: «“Знаєш, я вдячна, що ми зустрілися у Нью-Йорку. Я обрала Нью-Йорк як місце остаточного прощання”, — сказала тоді Наврікат. “Зручне місце для пам’яті”. “Для забуття”, — виправила вона» (2015, с. 116). Попри озвучений намір забути їхню історію читач розуміє, що Нью-Йорк перетворився на асоціацію, адже і наратор, і Наврікат мають спільні спогади, пов’язані з містом, і ніколи повністю не зможуть їх стерти. На прощання Наврікат подарувала наратору суху квітку чорнобривця — як символ їхнього зв’язку й подібності попри всі відмінності. Для обох країн квітка не є автохтонною — вона прийшла з Америки, що у світлі оповідання накладає додаткове символічне навантаження. Функція ностальгії в цьому оповіданні зводиться до встановлення соціальних зв’язків, адже любовна історія Наврікат і наратора розпочалася саме зі спільних (хоча й різних для кожного) асоціацій із квіткою чорнобривця.

В оповіданні «Коли на шию надівають вінок із сухих чорнобривців» також присутній вияв антиципованої ностальгії:

Перед вильотом зайшов до кондитерської крамнички «Лаурас Кенді» на вулиці Чарлз, і купив пачку чорного шоколаду, який їв цілу дорогу до самого летовища Кеннеді. «Джаз і шоколад, джаз і шоколад», — повторював я. «Якщо мене запитуватимуть про Новий Орлеан, я відповідатиму — джаз і шоколад». (2015, с. 99)

Оповідач не просто запам’ятовує емоції чи смак, які потім нагадуватимуть йому про це місто, — він наперед продумує, які спогади хоче асоціювати з конкретним місцем. І якщо джаз — поширена асоціація з Новим Орлеаном, адже він є батьківщиною цього стилю музики, то шоколад — приємне доповнення, яке автор власноруч додає до своїх спогадів, персоналізуючи їх і вкладаючи конкретні асоціації. Це не є копінг-стратегією, проте антиципована ностальгія виступає як своєрідний регуляторний механізм, який впливає на автобіографічну пам’ять персонажа.

Для дочки емігрантів Сюзен з оповідання «Соло дрозда» Нью-Йорк не є чужим простором, проте символічним домом виступає лише конкретна локація — її будинок. Його стіни водночас стали сховищем щасливих спогадів і речей батька Сюзен, які нагадували про жахливу трагедію. Попри те, що великий будинок, який потребував догляду, був радше тягарем для самотньої літньої жінки, вона довго не хотіла розставатися з ним: «Якщо тобі таке важливе це місце, на якому

розсипано батьків попіл, то візьми з собою у вазон зменшу цієї землі. — У моєму житті занадто багато втрат. — Цей будинок стає заважкий для тебе, мамо. — Він тримає мене при житті» (2015, с. 156). Ностальгія Сюзен мала цілком матеріальне вираження — крім самого будинку, спогади про минуле ховались у деяких дорогих серцю речах:

Сюзен залишала собі велику картину, морський пейзаж Василя Кричевського, привезену з Венесуели. Картина була власністю її батька. І ще віолончель. Виростала Сюзен у родині скрипкового майстра. Навіть якби вона виростала в родині бруклінського бакалійника, все одно дитинство залишається теплим спогадом на все життя. (2015, с. 157)

Відмовляючись від місця, вона не може відмовитись від речей, які пов’язані з дитинством і з батьком, — людиною, що вбила її матір. «Велике дерев’яне крісло, декороване рослинним орнаментом і виноградними китицями, Сюзен за будь-яких обставин залишала собі, хоча сидіти на ньому було незручно» (2015, с. 156) — цей епізод теж є символічним. Її минуле, хай які б жахи не тало в собі, також було сповнене хороших спогадів, із якими вона не готова розлучатися. Хоча найголовніший атрибут — останню віолончель, яку зробив її батько, Сюзен таки вирішила продати. Ця віолончель була свідком того, як батько вбив дружину і її коханця, а також подальшого самогубства. Спроба жінки позбутись матеріального нагадування про гірку сторінку дитинства провалилась: в останні дні перебування в будинку вона почула, як дрізд (символ її любові до чоловіка і пташка, яка асоціювалася з ним і будинком) скопіював мелодію, яку зіграла на тій самій віолончелі Марі — жінка, що купила її. До образу дрозда додався ще один символічний шар — тепер пташка виступає ще й знаком ностальгії за дитинством і за батьком зокрема. В оповіданні «Соло дрозда» функція ностальгії емоційно-регуляторна, адже дає Сюзен змогу виокремлювати щасливі спогади й асоціації, водночас роблячи негативні менш болючими.

Якщо Сюзен обрала прийняти своє минуле, Марія з оповідання «Дім у Бейтінг Голлов», навпаки, вирішила стерти всі згадки про нього. Вона чимдуж намагається втекти від травматичних подій — невдалих перших стосунків, аборту, — пориває усі зв’язки з Україною, переїхавши на інший континент, у квартиру в Нью-Йорку, а потім — у будинок у невеликому містечку на березі океану. Зміну країни вона вважала «відключкою», наче переїзд обнуляє минуле (2015, с. 20). Тим часом для оповідача, хлопця Марії, важливо було мати опору хоча б у вигляді спогадів про дім: «“А я завжди мріяв про власний дім...” “...біля океану?” “Ні, просто про свій дім. У нас не було дачі, але була дідова хата. Восени, коли починали пропалювати грубу, з городу приходили миші і жили там до весни”» (2015,

с. 11). Наратор визначає для себе вагомий спогад, який спонукає його рухатись уперед — до омріяного дому, хай він і орендований, зимний, відкритий усім вітрам Атлантики. Він намагається створити для себе куточок, де буде почуватись комфортно, гріючись спогадами про дідову хату. Ностальгія для нього виступає як емоційно-регуляторна копінг-стратегія. Проте нове життя не складається, Марія втрачає вагітність, життя на віддаленому березі замість зміцнення стосунків лише псує їх, а минуле таки наздоганяє жінку в думках, і тоді

на весь будинок калатає серце Марії, яка лежить, накрившись із головою, внизу в одній зі спалень. Вона переверталася на шовковому простирадлі, немов терла наждаком своє тіло, заривалася в подушку, наче кидалася у зимні хвилі Атлантики, і від того скавуліла аж до ранку. (2015, с. 27)

Не маючи безпечних спогадів, які б дали опору, вона не справляється з реальністю і переїжджає на нове місце, утікаючи від теперішнього, яке не склалось, перетворившись у таке ж болісне минуле.

Якщо в «ню-йоркських» оповіданнях ностальгія пов'язана передусім із приватним досвідом втрати й пошуку дому, то в «чортківських» текстах апелює до колективного та історичного. В оповіданнях із Чорткова («Онуфрій і Титена», «На автобусній», «Польський ровер, руска рама», «Капельюх, дактилі, сливи») ностальгійні також спогади перетворені на копінг-механізм, що допомагає триматись бодай чогось стабільного в нестабільному світі.

Найкраще спостерегти це в оповіданні «Капельюх, дактилі, сливи», яке зображує події напередодні Другої світової війни. Тут присутній певний ступінь романтизації дорадянських часів, який посилює відчуття приреченості після приходу радянської влади на західноукраїнські землі. На рівні образів ностальгія виражена здебільшого через описи запахів, смаків, спогади про матеріальні речі.

Наприклад, є такі порівняння Парижа і Чорткова: «Вулиці Чорткова приховують у собі такі ж дивні кольори і фактуру, як і паризькі» (2015, с. 68); «Сена така ж зелена, як Серет. У нас [в Чорткові] казали, що на всі єврейські свята вода Серету солодка і пахне мигдалем. А тут [в Парижі] — вічні дощі й фіолетові плями бензину» (2015, с. 70). Так у листі до свого друга Леопольда Левицького художник Андре Блондель (раніше — Саша Блондер, українець, який народився в Чорткові) описує свої паризькі будні. На рівні образів видно, що попри провінційність міста і неможливість побудувати там кар'єру (адже, за словами Леопольда Левицького, теж художника, «кому в Чорткові потрібен авангард?») (2015, с. 67)) доволі успішний митець сумує за своєю малою батьківщиною. А далі приходиться 14 вересня 1939 року, «євреї Чорткова

розпочали святкувати Рош Ха-Шана, Серет був солодкий, а його воду можна було пити замість киселю» (2015, с. 71). За три дні в місто зайдуть більшовики.

Цей прийом фігурує не в одному з «чортківських оповідань». Автор говорить про ностальгію прямо лише в кількох випадках, а в основному показує тугу за минулим через описи побуту. Наприклад, в оповіданні «Польський ровер, руска рама» пані Ядзя, полька, квартиру якої перетворили в комуналку, говорить:

«За Польщі, Вірцю, чого лише в склепах не було. Не то що за цієї дідівської держави». Коли Стась чув, що пані Ядзя казала що-небудь про дідівську державу, а всіх, хто у ній жиє, — називала дідами, то він увесь час притишеним голосом просив сестру помовчати. «Боїться втратити роботу», — так це пояснювала нам пані Ядзя, яка не боялася нічого, торгуючи хоростківськими дріжджами. (2015, с. 140)

Розмаїття товару в магазинах за Польщі — не просто індикатор достатку. Цей спогад — своєрідний якір, який допомагав пані Ядзі не вдаритись у зневіру за цієї нової «дідівської держави», яка прийшла й одномоментно забрала її комфорт. Таким само якорем була і мармуляда з уприн (варення з агрусу). Функція ностальгії в оповіданні водночас і емоційно-регуляторна, і екзистенційна.

За словами наратора з оповідання «Дім у Бейтінг Голлов», «кожен сам вирішує, що робити йому зі своїм минулим» (2015, с. 20). Для когось воно перетворюється на причину для самоаналізу і жалю до себе (як для Марії з того ж оповідання), хтось із тугою згадує про старі добрі часи, варить мармуляду і ганить сучасність (як пані Ядзя з оповідання «Польський ровер, руска рама»), проте ностальгія працює і у зворотний бік: спогади стають копінг-механізмом, *safe space* — безпечним місцем, де можна схватись у часи життєвої турбулентності та віднайти в минулому надію на краще майбутнє.

Висновки

Отже, ностальгія — це туга за минулим, яка має високу адаптивну цінність. Вона виступає також як копінг-механізм, допомагає особистості призвичаїтись до нових умов, ефективніше справитися зі стресом, орієнтуючи на позитивні аспекти минулого. Також існує антиципована ностальгія, туга за теперішнім або майбутнім.

Вивчення ностальгії в контексті літературознавчих досліджень є доволі продуктивним, адже вона функціонує як наративний прийом репрезентації пам'яті, міграційного досвіду та процесів конструювання індивідуальної й культурної ідентичності. У збірці оповідань Василя Махна «Дім у Бейтінг Голлов» ностальгія виступає здебільшого як копінг-стратегія, вона є центральною темою і присутня прямо або опосередковано через емоційні переживання, символи, описи побутових

речей. Збірку тематично можна поділити на «нюйоркські» та «чортківські» оповідання. Аналіз окремих оповідань дає змогу окреслити кілька моделей функціонування ностальгії в збірці. У «нюйоркських» оповіданнях вона є копінговою стратегією та здебільшого пов'язана з тугою за домом, батьківщиною, і її основна функція — зміцнення соціальних зв'язків, а також емоційна регуляція, яка так потрібна емігрантам, що зіткнулися з роздвоєнням ідентичності. У «чортківських оповіданнях» ностальгія служить для віднайдення екзистенційного сенсу існування за часів становлення радянської влади в місті. Водночас у збірці присутній вияв так званої антиципованої ностальгії — «смакування» моменту і продумування наперед своєї реакції на спогад про нього, що стимулює відповідні практики, як-от купівля чорного шоколаду і створення навмисних асоціацій.

Покликання

- Золотнюк, А. (2011, 23 листопада). *Інтерв'ю з письменником Василем Махно*. Тиктор медіа. <https://tyktor.media/portret/vasyl-makhno>
- Махно, В. (2015). *Дім у Бейтінг Голлов*. Видавництво Старого Лева.
- Castelnuovo Tedesco, P. (1998). Reminiscence and nostalgia The pleasure and pain of remembering. *The course of life, III, Adulthood and the aging process*, 104–118.
- Cheung, W.-Y., Hepper, E. G., Reid, C. A., Green, J. D., Wildschut, T., & Sedikides, C. (2019). Anticipated nostalgia: Looking forward to looking back. *Cognition and Emotion*, 34(3), 511–525. <https://doi.org/10.1080/02699931.2019.1649247>
- Davis, F. (1979). *Yearning for Yesterday: A Sociology of Nostalgia*. Free Press.
- Fiorito, T. A., & Routledge, C. (2020). Is Nostalgia a Past or Future-Oriented Experience? Affective, Behavioral, Social Cognitive, and Neuroscientific Evidence. *Frontiers in Psychology*, 11, 1133. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01133>
- Fodor, N. (1950). Varieties of nostalgia. *Psychoanalytic Review*, 37, 25–38.
- Folkman, S., & Moskowitz, J. T. (2004). Coping: Pitfalls and Promise. *Annual Review of Psychology*, 55(1), 745–774. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.141456>
- Frost, I. (1938). Home-sickness and immigrant psychoses. Austrian and German domestic servants the basis of study. *Journal of Mental Science*, 84, 801–847. <https://doi.org/10.1192/bjp.84.352.801>
- Hofer, J. (1688). *Dissertatio Medica De Nostalgia, Oder Heimwehe*. <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb10672487>
- Jacobsen, M. H. (2021). Introduction: The Many Different Faces of Nostalgia – Exploring a Multifaceted and Multidisciplinary

Emotion. In M. H. Jacobsen (Ed.), *Intimations of Nostalgia* (pp. 1–30). Bristol University Press. <https://doi.org/10.51952/9781529214789.int001>

Oxford Advanced Learner's Dictionary. (n. d.). Nostalgia. In *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. <https://www.oxfordlearners-dictionaries.com/us/definition/english/nostalgia?q=nostalgia>

Routledge, C., Wildschut, T., Sedikides, C., & Juhl, J. (2013). Nostalgia as a resource for psychological health and well-being. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(11), 808–818. <https://doi.org/10.1111/spc3.12070>

References (translated and transliterated)

- Castelnuovo Tedesco, P. (1998). Reminiscence and nostalgia The pleasure and pain of remembering. *The course of life, III, Adulthood and the aging process*.
- Cheung, W.-Y., Hepper, E. G., Reid, C. A., Green, J. D., Wildschut, T., & Sedikides, C. (2019). Anticipated nostalgia: Looking forward to looking back. *Cognition and Emotion*, 34(3), 511–525. <https://doi.org/10.1080/02699931.2019.1649247>
- Davis, F. (1979). *Yearning for Yesterday: A Sociology of Nostalgia*. Free Press.
- Fiorito, T. A., & Routledge, C. (2020). Is Nostalgia a Past or Future-Oriented Experience? Affective, Behavioral, Social Cognitive, and Neuroscientific Evidence. *Frontiers in Psychology*, 11, 1133. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01133>
- Fodor, N. (1950). Varieties of nostalgia. *Psychoanalytic Review*, 37, 25–38.
- Folkman, S., & Moskowitz, J. T. (2004). Coping: Pitfalls and Promise. *Annual Review of Psychology*, 55(1), 745–774. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.141456>
- Frost, I. (1938). Home-sickness and immigrant psychoses. Austrian and German domestic servants the basis of study. *Journal of Mental Science*, 84, 801–847. <https://doi.org/10.1192/bjp.84.352.801>
- Hofer, J. (1688). *Dissertatio Medica De Nostalgia, Oder Heimwehe*. <https://mdz-nbn-resolving.de/details:bsb10672487>
- Jacobsen, M. H. (2021). Introduction: The Many Different Faces of Nostalgia — Exploring a Multifaceted and Multidisciplinary Emotion. In M. H. Jacobsen (Ed.), *Intimations of Nostalgia* (pp. 1–30). Bristol University Press. <https://doi.org/10.51952/9781529214789.int001>
- Makhno, V. (2015). *Dim u Beiting Hollov* [The House in Beiting Hollow]. The Old Lion Publishing House.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary. (n. d.). Nostalgia. In *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. <https://www.oxfordlearners-dictionaries.com/us/definition/english/nostalgia?q=nostalgia>
- Routledge, C., Wildschut, T., Sedikides, C., & Juhl, J. (2013). Nostalgia as a resource for psychological health and well-being. *Social and Personality Psychology Compass*, 7(11), 808–818. <https://doi.org/10.1111/spc3.12070>
- Zolotniuk, A. (2011, November 23). *Interviu z pysmennykom Vasylem Makhnom* [Interview with writer Vasyl Makhno]. Tyktor media. <https://tyktor.media/portret/vasyl-makhno>

Diana Pidburtna-Kostiv

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

THE CONCEPT OF NOSTALGIA IN VASYL MAKHNO'S PROSE (BASED ON THE SHORT STORY COLLECTION "THE HOUSE IN BAITING HOLLOW")

Migration literature typically addresses issues of self-identification, the loss and rediscovery of home, the reinterpretation of the past, and the existential search for foundations on which to build the future. In texts that engage with the experience of migration, nostalgia acquires particular significance: it functions not only as a motif but also as a way of rethinking history, a basis for constructing new identity, and a "lifebuoy" that provides emotional stability for the migrant. The aim of this article is to analyze how nostalgia functions in Vasyl Makhno's short story collection "The House in Baiting Hollow" in the context of migration experience, trauma, and the reconfiguration of identity. The relevance is determined by the growing role of migration experience in contemporary Ukrainian literature and, consequently, the need to understand nostalgia as one of

the key affective mechanisms of experiencing the loss of home and creating a new identity. Despite active research into nostalgia in psychology, its functioning in contemporary Ukrainian prose remains insufficiently studied. Therefore, this article aims to demonstrate how nostalgia functions as a narrative device and its influence on the formation of characters' identities. The subject of the study is the concept of nostalgia in the collection "The House in Beiting Hollow". Narrative, hermeneutic, and figurative analysis methods were used, as well as an interdisciplinary approach involving concepts from the fields of psychology and memory studies. It has been established that nostalgia in the collection functions not only as a motif, but also as a coping strategy and a semantic dominant of the artistic world. The thematic division into "Chortkiv" and "New York" stories makes it possible to distinguish different models of its functioning: in texts related to Chortkiv, in addition to its emotional-regulatory function, it performs the existential function of comprehending history; in the "New York" stories, it focuses on the image of home and serves as a mechanism for strengthening social ties and emotional regulation in the context of emigration and the creation of a new identity. Special attention is paid to anticipatory nostalgia as a future-oriented practice of "savoring" the moment. The scientific novelty lies in interpreting nostalgia as a narrative mechanism and distinguishing its models within contemporary Ukrainian migration prose.

Keywords: nostalgia; migration; memory; past; coping strategy; Vasyl Makhno.

Стаття надійшла до редколегії 15.01.2026

Прийнято до публікації 23.03.2026

Опубліковано 31.03.2026